

СТРУКТУРНЕ И СОЦИЈАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ УДРУЖЕЊА ВЛАСНИКА ШУМА

ВОЈИСЛАВ МИЛИЈИЋ

Извод: Садашње стање приватних шума у Републици Србији узроковано је низом проблема, како оним који су настали из неадекватног односа државе према приватном шумском поседу, тако и оним које су изазвали сами власници својим неинтересовањем и неодговорним газдовањем. Газдовање шумама на које они имају право не може бити одрживо без примерене организације, а величина поседа и парцеле у приватном власништву захтева неки вид удруживања и усклађеног газдовања. Истраживање основних социјалних и структурних карактеристика удружења власника шума, као и осталих екстерних фактора асоцијације даје увид у друштвено окружење које одређује активности интересних група У истраживању које је спроведено у сарадњи са запосленима на стручно-техничким пословима у приватним шумама при ШГ „Тимочке шуме”, Бољевац и члановима удружења, током априла 2007. године, учествовало је укупно 83 од 98 чланова удружења Подгорац, Злот, Кривељ и Брестовац. Развој формираних удружења, као и формирање нових може се остварити једино уз организован и ефикасан систем пружања мера подршке од стране државе са дефинисаним законским, интитуционалним и кадровским решењима.

Кључне речи: приватне шуме, власници шума, шумски посед, удружење власника шума, истраживање

STRUCTURAL AND SOCIAL CHARACTERISTICS OF FOREST OWNERS' ASSOCIATIONS

Abstract: Current state of privately owned forests in the Republic of Serbia is caused by numerous problems. The problems occurred from inadequate State relation to private forest holdings, and also by lack of interest and irresponsible stewardship of forest owners. The management of private forests cannot be sustainable without an adequate organizational form, and the size of forest holdings demands a certain form of associating and adjusted stewardship. The research of basic social and structural characteristics of forest owners' associations, and also other external associating factors reveal the basic social surroundings that determine the activities of interest groups. In the survey conducted in cooperation with FE Timockesume, Boljevac and the members of the Associations Podgorac, Zlot, Krivelj, Brestovac, 83 of 98 members participated during April 2007. The development of formed associations and the establishment of new ones can be achieved only by an organized and efficient system of state support, with the defined legal, institutional and human resource solutions.

Key words: private forests, forest owners, forest holding, forest owners' association, research

1. УВОД

Садашње стање приватних шума у Републици Србији узроковано је низом проблема, како оним који су настали из неадекватног односа државе према приватном шумском поседу, тако и оним које су изазвали сами власници својим неинтересовањем и неодрживим газдовањем.

Војислав Милијић, дипл. инж., ЈП “Србијашуме” – сарадник на пројекту

Велики удео приватних шума у укупној површини шума и шумског земљишта захтева мере подршке државе, али изискује и формирање адекватног вида организовања самих власника. Газдовање шумама на које они имају право не може бити одрживо без примерене организације, а величина поседа и парцеле у приватном власништву захтева неки вид удруживања и усклађеног газдовања.

Период транзиције и низ промена кроз које пролази наше друштво, рефлектовале су се и на сектор шумарства, нарочито на део везан за приватне шуме, обзиром на површину и значај. Модел формирања удружења власника шума, заступљен у већини европских земаља, показао се као један од бољих начина за побољшање стања у приватном сектору шумарства у земљама у транзицији (Словенија, Словачка, Чешка, Литванија, Летонија).

Иницијатива покренута пројектима FAO-UN, Институционални развој и изградња капацитета за национални програм шумарства Србије 2005. године, изазвала је интересовање власника за неким видом удруживања, којим би власници могли да заступају своје интересе.

Исте године, после низа организованих радионица, формирана су и два удружења власника шума у Србији: „Растиште”-Бајина Башта, „Миличница”-Ваљево и „Подгорац”- Бољевац.

Новембра 2006. формирана су још три удружења власника шума на територији општине Бор, у селима Злот, Кривељ и Брестовац, а маја 2007. формирано је и Удружење власника шума у Бигреници, општина Ћуприја. Активност постојећих удружења је још увек, доста нижа од оне која је предвиђена статутом, а развијеност је далеко мања од удружења у земљама које су прошле период транзиције.

Удружења власника шума „имају за циљ да пре свега у малим приватним шумама ошкроне структурне недостатке настале услед малих површина шума и мале количине дрвета (на пр. изражена расцепканост поседа, недовољна обраслост, недовољна ошвореност шумских пушева, јака дисперзија дрвне масе), који се у великом броју случајева могу превладавати само кроз одговарајуће облике кооперативног газдовања”. Међутим, важно је нагласити да: „ефекти структурног побољшања којима се шиме штежи, односе се искључиво на привредни исход, дакле на газдовање шумама и власан дрвета, при чему намера није заједничко својинско-правно руковођење“ (Но нић, 2004).

Принцип формирања, као и организација свих удружења власника шума у Србији, доста су слични. Пре свега због чињенице да су сва удружења формирана у истом временском периоду, са сличним циљевима, а и статутни удружења немају неких великих разлика. Из овог разлога организација удружења власника шума у Србији биће представљена на примеру УВШ „Подгорац”.

Удружење власника шума има својство правног лица. Права и обавезе Удружења као правног лица утврђене су Уставом, Законима и Статутом Удружења.

По Статуту УВШ „Подгорац” општи циљ удружења је: „залагање за унапређење услова живота на селу, кроз побољшане привредне и шумарске активности“ (2006/ц).

Основни **циљеви, задаци и делатности** удружења су:

- залагање за заштиту заједничких интереса чланова удружења и сеоског становништва;
- учешће у доношењу одлука које се односе на шумарство, коришћење природних ресурса и унапређење услова живота сеоске заједнице;
- залагање за заштиту природних ресурса и њихово коришћење у складу са принципима одрживог развоја;
- организовање заједничких наступа на тржишту;
- залагање за унапређење и развој шумарства и производа шумарства, сеоског туризма, производње здраве хране, домаће радиности уз примену најбољих примера из пољопривредне и шумарске праксе;
- залагање за развој осталих делатности (ловство, коришћење лековитог биља и шумских плодова, прерада дрвета и осталих производа);
- залагање за развој информативних и едукативних програма;
- сарадња са сличним организацијама и надлежним институцијама;
- учествовање у свим видовима друштвеног живота, посебно у оним сегментима који се тичу унапређења услова живота на селу.

Чланство у удружењу је добровољно, а **права и обавезе чланова** су (2006/ц):

- да проширују и усавршавају своје знање кроз активности Удружења;
- да бирају и буде бирани у органе и тела Удружења и других организација чији је члан Удружење;
- да учествују у раду и врши увид у рад Удружења и радних тела Удружења и да се изјашњава о њиховом раду, као и да предлажу мере за бољи и савременији рад;
- да раде на остваривању циљева Удружења;
- да се придржавају одредби Статута Удружења;
- да учествују у стручним активностима и спроводе у дело одлуке и закључке органа и тела Удружења.

Органи Удружења су:

1. Скупштина Удружења;
2. Управни одбор Удружења;
3. Надзорни одбор;
4. Председник;
5. Секретар.

Скупштину чине сви чланови удружења и њена основна улога је да (2006/с):

- доноси статут Удружења;
- усваја Годишњи план рада Удружења;
- усваја годишњи обрачун и извештаје о пословању;
- бира и опозива чланове Управног одбора, председника и потпредседника Скупштине Удружења;
- доноси одлуке о почасним члановима;
- доноси одлуке о чланству Удружења у другим организацијама;
- одлучује о другим питањима утврђеним Законом и Статутом.

Орган управљања УВШ „Подгорац” је **Управни одбор** од 5 чланова, чији мандат траје четири године, а Надзорни одбор, који чине три члана, контролише финансијско пословање удружења.

Мандат **председника** Удружења траје четири године, а основна функција му је да представља УВШ и да се стара о законитости рада Удружења.

Секретар удружења координира и прати рад стручне службе и рад органа Удружења.

Статутом УВШ Подгорац предвиђено је и формирање **стручне службе** за обављање административних, стручних, финансијских, техничких и других послова у циљу остваривања делатности удружења. Радом стручне службе руководи Секретар удружења.

Статутом је предвиђенена и сарадња са другим стручним, научним, образовним и сличним удружењима и организацијама у земљи и иностранству.

Удружење власника шума се **финансира** следећим средствима: од чланицине, донација, конкурсањем на пројектима код државних органа или фондација и из других извора у складу са Законом (2006/ц).

2. МЕТОД РАДА

Приликом реализације овог истраживања коришћене су различите **методе**:

- метода анализе, за утврђивање постојећег стања;
- статистички метод, за обраду података реализованих анкета;

Прикупљање података је реализовано коришћењем анкета и интервјуа, односно, прикупљањем секундарних података. Циљна група за интервјуисање су били чланови формираних удружења власника шума: Подгорац, Злот, Кривељ и Брестовац.

Обрада података је вршена на основу прикупљене и расположиве литературе, стеченог искуства и сазнања, као и обављених интервјуа. За обраду је углавном коришћен метод упоредне анализе, као и метод опсервације за обраду података и писање рада.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Истраживање основних социјалних и структурних карактеристика удружења власника шума, као и осталих екстерних¹ фактора асоцијације даје увид у друштвено окружење које одређује активности интересних група (2000/а).

Основни подаци о структурним и социјалним карактеристикама Удружења власника шума (УВШ), као и о основним карактеристикама поседа и

1) Сви фактори који одређују структуру, циљеве и активности организација власника шума могу се згруписати у (2000/а):

- 1. екстерне, где спадају: економски, социјални и политичко административни*
- 2. интерне, где спадају организационе карактеристике које обухватају сврху организовања и организационе инструменте*
- 3. факторе индивидуалног избора, где спадају индивидуалне одлике чланова везане за улагања и користи од организовања.*

делатностима њихових чланова, дати су у наредним табелама и графикама.

У анкетирању које је спроведено у сарадњи са запосленима на стручно-техничким пословима у приватним шумама при ШГ „Тимочке шуме”, Болевац и члановима удружења, током априла 2007. године, учествовало је укупно 83 од 98 чланова удружења Подгорац, Злот, Кривељ и Брестовац.

Из података у табели 1. може се закључити да је одзив чланова био задовољавајући. То је у складу са заинтересованошћу чланова за рад удружења, осим у удружењу Брестовац, чији су чланови и даље практично неактивни.

Табела 1 - Број чланова удружења и учешће у истраживању
Table 1 - The number of the association members and the participation in the research

УВШ	Укупан број чланова	Учествовало у истраживању	(%)
Подгорац	23	21	91,3
Злот	31	29	93,5
Кривељ	21	20	95,2
Брестовац	23	13	56,5
Укупно	98	83	84,7

Извор: Милијић, 2007.

Основни подаци о просечној старости чланова удружења и броју чланова домаћинства (табела 2) одражавају слику сеоских домаћинстава Србије, као и типичну старосну структуру сеоских домаћинстава у којима најчешће живе две до три генерације.

Карактеристична слика демографских миграција одражава се и овде, константним опадањем броја чланова домаћинства и повећавањем просечне старости.

Табела 2 - Просечна старост чланова удружења и број чланова домаћинства
Table 2 - Average age of the association members and the number of household members

УВШ	Просечна старост (година)	Просечан број чланова домаћинства
Подгорац	43,3	5,2
Злот	47,6	5,2
Кривељ	49,2	5,0
Брестовац	41,9	4,8
Укупно	46,0	5,1

Извор: Милијић, 2007.

Подаци о стручној спреми чланова удружења (табела 3) указују на то да се удружењима на почетку својих активности прикључују махом људи средњег образовања. Мало је неквалификованих, а приличан је број људи са високом школском спремом.

Табела 3 - Стручна спрема чланова удружења
Table 3 - Professional qualifications of the association members

УВШ	Стручна спрема					(%)				
	НК	КВ	ВКВ	ССС	ВСС	НК	КВ	ВКВ	ССС	ВСС
Подгорац	2	0	2	15	2	9,5	0,0	9,5	71,4	9,5
Злот	0	9	1	18	1	0,0	31,0	3,4	62,1	3,4
Кривељ	0	1	8	6	5	0,0	5,0	40,0	30,0	25,0
Брестовац	0	2	1	10	0	0,0	15,4	7,7	76,9	0,0
Укупно	2	12	12	49	8	2,4	14,5	14,5	59,0	9,6

Извор: Милијић, 2007.

Основни подаци о поседу (табела 4) дају вредности које су многоструко веће од просечних за подручје читаве Србије, пре свега, у просечној површини шумских поседа², као и величини парцела³.

Табела 4 - Основни структурни подаци о поседу
Table 4 - Basic structural data on holdings

УВШ	Прос. велич. целог поседа	Прос. велич. шумског поседа	Број парцела	Удаљеност између парцела	Удаљен. шум. пос. од дома	Обим сече
	(ha)	(ha)		(km)	(km)	(m ³)
Подгорац	18,0	7,7	4,3	9,0	12,0	15,3
Злот	20,2	9,0	6,1	19,9	26,5	14,7
Кривељ	13,7	6,3	6,0	4,6	9,9	12,9
Брестовац	13,4	5,1	3,3	14,8	16,0	12,8
Укупно	17,0	7,4	5,2	12,6	17,2	14,1

Извор: Милијић, 2007.

Из података о механизацији (табела 5.) може се закључити, да се, углавном, сви послови у шуми обављају застарелим машинама, што негативно утиче како на продуктивност, тако и на безбедност рада. Што се тиче броја машина, иако су чланови удружења адекватно опремљени, велики проблем представља њихова старост, па ће се будуће активности удруже-

2) Просечна величина приватног шумског поседа у Србији је 2,03 ha (Марковић, 2006.)

3) Просечна површина појединачних шумских кајастарских парцела у Србији је 0,26 ha (Марковић, 2006.)

ња свакако одвијати у правцу стварања могућности за обнову механизације.

Табела 5 - Основни подаци о механизацији
Table 5 - Basic data on mechanisation

УВШ	Број тракт.	По члану	Прос. стар. (год)	Број мот. тест.	Прос. стар. (год)	По чла.	Број кам.	По чла.	Прос. стар. (год)
Подгорац	31	1,5	15,3	36	6,3	1,7	7	0,3	17,0
Злот	29	1,0	23,1	28	9,8	1,0	3	0,1	21,0
Кривељ	19	1,0	22,5	18	13,1	0,9	1	0,1	20,0
Брестовац	11	0,8	22,8	12	5,3	0,9	0	0,0	0,0
Укупно	90	1,1	20,3	94	8,5	1,1	11	0,1	18,4

Извор: Милијић, 2007.

Број погона за прераду дрвета (табела 6.) знатно варира од удружења до удружења, што је повезано и са општом заинтересованошћу чланова, као и са њиховим занимањем. Треба истаћи да чланови Удружења власника шума „Подгорац”, које је и прво формирано у овом региону, већину својих активности базирају на производњи ћумура, што се може уочити и по броју погона за прераду дрвета.

Табела 6 - Пољони за прераду дрвета
Table 6 - Wood processing plants

УВШ	Пилане	По члану	Прос. старост (год)	Ћумуране	По члану	Прос. старост (год)
Подгорац	1	0,0	10,0	28	1,3	4,8
Злот	3	0,1	24,0	2	0,1	18,0
Кривељ	2	0,1	11,0	1	0,1	1,0
Брестовац	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0
Укупно	6	0,1	17,3	31	0,4	5,5

Извор: Милијић, 2007.

Делатности везане за шумски посед указују на чињеницу да половина чланова удружења користи дрво из својих шума, пре свега, за задовољење личних потреба и то за производњу огревног дрвета.

Међутим, друга половина дрво из својих шума поред личне употребе, користи и за продају, а значајан број чланова прерађује дрво и на тај начин убире приходе од свог поседа.

Поред активности везаних за продају дрвета из сопствених шумских поседа, прераде дрвета и производње ћумура, неколико регистрованих предузећа у власништву чланова удружења, што је јако карактеристично за УВШ „Подгорац”, изводи и услужне делатности у државним шумама, тј. изводи радове по уговору са ЈП „Србијашуме” - ШГ „Тимочке шуме”. У

овоме би држава, такође, морала да види свој интерес и да пружи овим предузећима одговарајућу подршку кроз субвенције и остале видове финансијске подршке.

Већина чланова удружења је као основне разлоге учлањивања дефинисала побољшање стања шума и побољшање услова рада, а значајна је и стручно техничка помоћ и сарадња.

4. ЗАКЉУЧАК

Значајан удео приватних шума у укупној површини шума Србије, као и опште стање у коме се оне налазе, намеће потребу за тражењем модела који ће на неки начин довести до промена самог система организације приватног сектора шумарства. Уз то се јавља и потреба за интензивирањем истраживања и активности које би довеле до његовог развоја.

Постојеће стање приватних шума у Србији може бити последица неодговарајућег приступа и односа власника у газдовању својим поседима, недостатка знања и средстава и чињенице да нису у одговарајућој мери развијене организације власника. Такође, овакво стање последица је и неадекватне подршке од стране државе и непостојања саветодавне службе. Организације власника шума, уз едукацију и заједничке организоване активности чланова, као и заступањем њихових интереса могу знатно допринети увођењу одрживог газдовања и у приватне шуме, које ће задовољавати финансијске и остале потребе власника, а истовремено допринети и побољшању њиховог стања.

Подаци о стручној спреми чланова удружења власника шума у Источној Србији указују на то да се удружењима на почетку својих активности прикључују махом људи средњег образовања. Мало је неквалификованих, а приличан је број људи са високом школском спремом. Велики значај који шуме имају за приходе домаћинства објашњава и сам интерес чланова за формирањем удружења, пре свега, због одређених проблема који утичу на то да очекивани приход готово увек изостаје. Слаба насељеност руралних подручја Источне Србије не мора представљати негативну карактеристику јер ствара велике потенцијале везане за развој шумске привреде, као и за активности везане за заштиту природе и очување биодиверзитета.

Стварањем нових удружења, како у Источној Србији, тако и у осталим деловима земље, створиће се и услови за интензивније повезивање власника, а најбитније је да сами власници шума, показују интересовање за међусобну сарадњу.

Развој формираних удружења, као и формирање нових, може се остварити једино уз организован и ефикасан систем пружања мера подршке од стране државе са дефинисаним законским, институционалним и кадровским решењима. Коначни циљ је остваривање принципа трајности, одрживости и мултифункционалности шума као општег добра, али и побољшање стања приватних шума и максимално коришћење њихових потенцијала, а самим тим и задовољења личних интереса власника.

ЛИТЕРАТУРА

- Be guš, J. (2000): *Analiza stanja, uspostavitel kapacitet za pomoč pri izboljšanju sodelovanja lastnikov gozdov in javnosti*. Ljubljana. (30 s.)
- Бегуш, Ј. (2006): *Извештај међународног консултантства за изградњу капацитетима јавне шумарске службе и удружења приватних шумовласника*. FAO, (www.forestryprojectserbia.org), Београд. (40 s.)
- Be guš, J. (2003.): *Uvajanje participacijskih pristopov pri delu Zavoda za gozdove Slovenije zasebnimi lastniki gozdov*. Ljubljana. (22 s.)
- Нилми, Н. (2006): *Извештај мисије, средњорочна ревизија*. FAO, (www.forestryprojectserbia.org), Рим. (30 s.)
- Марковић, Ј. (2006): *Организација иружања индиректних мера подршке власницима приватних шума*. Дипломски рад, Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд. (42 с)
- Med ved, M. (2005): *Statistical research of forest management of private family forests in Slovenia*. Proceedings of the IUFRO International Symposium, Vilnius.
- Med ved, M. (2000.): *Gozdnogospodarske posledice posestne sestave slovenskih zasebnih gozdov*. DOKTORSKA disertacija, Biotehnička fakulteta, Ljubljana. (229 s.)
- Med ved, M. (2005): *Pomen statističkih raziskav za spremljanje gospodarjenja z zasebnimi družinskimi gozdovi v Sloveniji*. STATISTIČKI dnevi, Ljubljana. (1-12)
- Милијић, В. (2007): *Организовање власника приватних шума у Словенији и Србији*. Дипломски рад, Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд. (60 с.)
- Нонић, Д. (2004): *Организација шумарства у процесу транзиције: однос државне управе шума и приватних шумовласника*. Докторска дисертација, Шумарски факултет Универзитета у Београду, Београд. (104)
- Нонић, Д., Ферлин, Ф. (2002): *Анализа организационих модела у европском шумарству*. Шумарство - тематски број, СИТ шумарства и прераде дрвета Србије, Београд. (39-54)
- Nonic D., Tomic N, Markovic J., Herbst P., Krajcic D. (2006): *Organization of private forest owners in Serbia compared to Austria, Slovenia and other Central European countries*. Forstwissenschaftliche Beiträge Forstpolitik und Forstökonomie, Nr. 35: Swiss Federal Institute of Technology, ETH, Zürich. (95-106)
- (2000/a): *Options for the Organization of Small Forest Owners in Central and Eastern Europe for sustainable forest management*, FAO, Rome. (47 s.)
- (2005/a): *Prihodnost gospodarjenja z zasebnimi gozdovi v Sloveniji*. Strokovna in znanstvena dela št. 123. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Ljubljana.
- (1997/a): *Private Forestry and Forestry Extension in European Countries in Transition: Issues and Opportunities in the Evolution of Private Forestry and Forestry Extension*. FAO, Rome
- (2006/ц): *Систајутј Удружења Власника Шума Подгорац*. Подгорац, Бољевац
- (2005/ц): *Систајутј Удружења домаћина и власника шума Миличница, Ваљево*
- (2007/а): *Систајутј Удружења власника шума Злој, Бор*
- (2007/б): *Систајутј Удружења власника шума Кривел, Кривел, Бор*
- (2007/ц): *Систајутј Удружења власника шума Бресцовац, Брестовац, Бор*
- (2006/д): *Систајутј развоја шумарства Републике Србије*. Службени гласник Републике Србије, 59/2006, Београд
- (2005/д): *Удружења приватних власника шума*. Материјал за радионицу на Тари, FAO-UN, Modus Vivendi Management centar, Београд
- (1991): *Закон о шумама*. Службени гласник Републике Србије, бр. 46/91, 83/92, 53/93, 54/93, 67/93, 48/94, 54/96, Београд

STRUCTURAL AND SOCIAL CHARACTERISTICS OF FOREST OWNERS' ASSOCIATIONS

Vojislav Milijić

Summary

Significant share of private forests in the total forest area of Serbia, along with their general condition, impose the need to search for organizational model which will bring some changes into private forest sector. Also, the need is emphasized for intensive research of the activities which will lead to further development of the sector.

Current state of privately owned forests in Serbia may be referred to as the consequence of inappropriate approach of forest owners, lack of knowledge and means, and the fact that forest owners' organizations are not developed as in the other European countries. Also, this condition is the consequence of unsatisfactory support of the State, and nonexistence of forest extension service in Serbia. Forest owners' organizations, along with extension, education and mutual activities of members, with the members' interest representation, can significantly contribute to sustainable management implementation in privately owned forests. Managed in such a manner, privately owned forests, could satisfy owners' financial and other needs, and their condition can be improved.

Establishing new associations of forest owners in Eastern Serbia, and in other parts of the country will create the conditions for more intensive linking of forest owners, and the most important thing is that owners recognize the need for mutual cooperation.

The development of already formed associations and the establishment of new ones can be achieved only with an organized and efficient State support system, with defined legal and institutional preconditions. The ultimate goal is to achieve the principles of permanent, multifunctional and sustainable management of forests as a public good, along with the improvement of private forest conditions and the maximal utilization of their potentials, and the satisfaction of forest owners' personal interests.